

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง การวิพากษ์วิจารณ์ศาล

จัดทำโดย นางพฤษภา พนมยันตร์
รหัส ๕๙๐๔๒๑

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๔
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

เรื่อง การวิพากษ์วิจารณ์ศาล

นางพฤษภา พนมยงค์^๑

บทคัดย่อ

ศาลยุติธรรมมีวิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในยุคก่อนการปฏิรูปการศาลและการยุติธรรมในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ระบบกฎหมายไทยและธรรมะเป็นเรื่องเดียวกัน แยกกันไม่ได้ ความยุติธรรมตามกฎหมายไทยจึงเป็นความยุติธรรมตามกฎหมายธรรมชาติ ที่แม้พระมหากษัตริย์ยังต้องให้ความสำคัญและปฏิบัติตาม ทั้งไม่อาจแก้ไขให้เป็นอย่างอื่นได้ คงเพียงแต่ชำระสะสางเมื่อเกิดความผิดเพี้ยนไปจากเดิมให้กลับมากถูกต้องเท่านั้น ศาลไทยจึงมีบทบาทในการคุ้มครองหลักนิติธรรมในลักษณะดังกล่าวมาตั้งแต่โบราณ เมื่อมีการปฏิรูปการศาลและการยุติธรรม เพราะเหตุของความเสื่อมโทรมหลายประการของระบบศาลและระบบกฎหมาย ซึ่งทำให้ชาติตะวันตกปฏิเสธรระบบศาลไทย เป็นเหตุให้ต้องสูญเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ศาลไทยก็ได้มีการปรับปรุงไปตามแนวคิดตะวันตกพร้อมกับการสร้างระบบกฎหมายขึ้นใหม่ จนในที่สุดไทยได้รับเอกราชทางการศาลคืนกลับมา เป็นข้อบ่งชี้ว่าศาลไทยได้ประกาศรับรองหลักนิติธรรมมากกว่า ๑๐๐ ปี จนเป็นที่ยอมรับของชาติตะวันตก แต่ในสังคมปัจจุบันซึ่งเป็นยุคข้อมูลข่าวสาร ผู้คนมีความขัดแย้งในทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจสูง เข้าถึงสื่อต่างๆ และสามารถโต้ตอบแสดงความคิดเห็นของตนได้ทันทีก่อให้เกิดสร้างกระแสสังคมได้อย่างรวดเร็ว รุนแรง และมีผู้รับผลกระทบเป็นวงกว้าง มีการวิพากษ์วิจารณ์คำพิพากษาและกิจการงานของศาลยุติธรรม ในบางครั้งเป็นไปโดยอคติ บางครั้งเป็นเรื่องการแสดงจุดยืนทางการเมือง ปราศจากข้อมูลหรือเหตุผล หรือเป็นไปตามกระแส จึงเป็นเรื่องที่กระทบกระเทือนต่อศาลยุติธรรมและหลักนิติธรรมของประเทศ

ABSTRACT

The court of justice has evolved since the Ayutthaya period. Before the reform of the judiciary and justice system of Thailand in the reign of King Rama the 5th, Thai legal principles and dharma, or the religious precepts, shared the same view. The word “justice” of the then Thai law referred mainly to a natural law perspective, even the king had to comply with. The king, who had an absolute power, never tried to abuse his power by steering his decision away from the justice norm, but only tried to disentangle the distortion back to the right track of justice on some occasions. Accordingly, the Thai court adopted a role in protecting the rule in such manner since the ancient time. Then, the court and judiciary had to be reformed. The Western countries claimed that Thai judicial and legal system was deteriorated

^๑ รองประธานศาลฎีกา

and obsolete, and refused to accept the Thai jurisdiction. Instead, the Western countries applied their extra territorial jurisdictions by bringing cases involving their own subject to their own court. Thailand has modernized the court and legal system toward the concepts of the law so well that the Western countries repealed their claims on having extra territorial jurisdiction and fully accepted the jurisdiction of the Thai court. This even indicates that the Western countries recognized the role of the Thai court which has well applied the rule of law for over a hundred years. Nowadays under information society, people tend to have conflicting opinions on social, political and economic issues. They can access information and interact via social network immediately, causing severe impact on social trends quickly and broadly. They sometimes criticized the judgment and the court in a biased manner. Sometimes they did so, with no supporting ground, in order to express their political positions. These actions prejudice to the judiciary and the rule of law of the country.

คำสำคัญ หลักนิติธรรม วิพากษ์วิจารณ์ศาล สิทธิสภาพนอกอาณาเขต ปฏิกูการศาลและการยุติธรรม

ความน่า

ศาลยุติธรรมเป็นสถาบันที่สำคัญแห่งหนึ่งของชาติ มีบทบาทหน้าที่ชี้ขาดข้อพิพาทเมื่อมีกรณีที่ต้องใช้สิทธิทางศาลสำหรับคดีทุกประเภท เว้นแต่ที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของศาลประเภทอื่น^๒ การปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาศาลยุติธรรมตามบทบาทหน้าที่ดังกล่าวย่อมก่อให้เกิดปรากฏการณ์ที่สำคัญขึ้นในสังคมและย่อมถูกวิพากษ์วิจารณ์ได้เช่นเดียวกัน จึงปรากฏว่าในช่วงที่ผ่านมา มีผู้กล่าวถึงศาลยุติธรรมและผู้พิพากษาในแง่ต่างๆ มากมาย ทั้งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกระบวนการพิจารณา การพิพากษาคดี รวมถึงตลอดถึงการดำรงตนของผู้พิพากษา ซึ่งหลายครั้งก็ทำให้เข้าใจกันว่าประชาชนไม่อาจเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างเสมอภาคเท่าเทียม ทั้งที่ผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ของศาลต่างได้ทำงานหนัก และมีประสิทธิภาพที่สุดภายใต้ข้อจำกัดหลายประการที่มีอยู่ และมีความภาคภูมิใจในการทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมตลอดมา^๓

ในช่วงเวลาที่ผ่านมาไม่นานจนบัดนี้ ประเทศของเราเกิดวิกฤติการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ประชาชนแตกแยกเป็นฝ่ายต่าง ๆ ขาดความสามัคคีและมีทัศนคติไม่เป็นมิตรต่อกัน บางครั้งเกิดความรุนแรง ใช้กำลังและอาวุธสงครามเข้าทำร้ายประหัตประหารกัน สวัสดิภาพและการดำรงชีวิตของประชาชนไม่เป็นปกติสุข การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองการปกครองชะงักงัน กระทั่งต่อการใช้อำนาจในทางนิติบัญญัติ ในทางบริหาร และในทางตุลาการ การบังคับใช้กฎหมายไม่ได้ผล นับเป็นวิกฤติการณ์ร้ายแรงที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน^๔ คำพิพากษาวินิจฉัยศาลในปัจจุบันส่วนใหญ่จึงมักเจือด้วยอคติ ซึ่งอาจสืบเนื่องจากจุดยืนทางการเมืองหรือเหตุผลอื่น เมื่อคำพิพากษาของศาลไม่เป็นประโยชน์ต่อตนเองหรือผู้ที่มีจุดยืนเดียวกัน ก็มักจะเห็นไปในทางที่ว่าคำพิพากษาของศาลไม่ยุติธรรมหรือสองมาตรฐาน (double standard) หรือเลือกปฏิบัติ (discrimination) ประกอบกับยุคปัจจุบันเป็นยุคสังคมข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเทคโนโลยีสารสนเทศมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว การให้บริการสื่อสารสนเทศมีราคาถูก ผู้คนทั่วไปสามารถเข้าถึงข้อมูลต่างๆ ได้โดยง่าย ขณะเดียวกันผู้ที่ได้รับข้อมูลก็สามารถแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ปรากฏการณ์ต่างๆ ทางสังคมในลักษณะของการสื่อสารโต้ตอบกันได้ทันที จนบางครั้งเกิดเป็นกระแสที่ก่อผลกระทบต่อสังคมในวงกว้างทั้งในทางบวกและทางลบ ผลกระทบของคำพิพากษาวินิจฉัยต่อศาลยุติธรรมจึงรุนแรงและรวดเร็วยิ่งกว่าในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้พิพากษาวินิจฉัยมิได้เข้าใจเรื่องราวที่ตนวิพากษ์วิจารณ์ แต่ทำไปตามกระแสหรือมุ่งหมายจะให้กระทบกระเทือนต่อความน่าเชื่อถือของศาลยุติธรรมโดยรวม

หลักนิติธรรมสากลและตามกฎหมายไทย

หลักนิติธรรม (The Rule of Law) มีพัฒนาการจากแนวคิดของนักกฎหมายตะวันตก ซึ่งมุ่งเน้นไปในระบบที่เป็นการปกครองโดยกฎหมาย (the rule of law) ยิ่งกว่าการปกครองโดยมนุษย์ (the rule of man) ด้วยเห็นว่าไม่สามารถหาคนที่สมบูรณ์แบบพอที่จะเป็นราชาปราชญ์

^๒ ได้แก่ ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง และศาลทหาร

^๓ สบโชค สุชาธรรม, คำนิยม, ใน การปรับปรุงศาลยุติธรรม, ฮานินทร์ กรีวิเชียร, กรุงเทพฯ, หน้า ๓

^๔ คำปรารภ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗

(Philosopher King) ได้ หลักนิติธรรมปรากฏเป็นรูปธรรมเป็นครั้งแรกที่ประเทศอังกฤษในกฎบัตรแมกนาคาร์ตา (MAGNA CARTA) เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ และได้รับการพัฒนาจนเป็นที่รู้จักแพร่หลายและเป็นที่ยอมรับไปทั่วโลกโดยศาสตราจารย์ เอ.วี ไคซี (Albert Venn Dicey) แห่งมหาวิทยาลัยอ็อกฟอร์ด ซึ่งไคซีกล่าวว่าหลักนิติธรรมมีความสำคัญ ๓ ประการ คือ

ประการแรก ต้องไม่มีระบบทรราชย์ กล่าวคือ บุคคลทุกคนพึงได้รับการพิจารณาพิพากษาโทษโดยศาลยุติธรรม ไม่มีบุคคลใดจะถูกลงโทษ เว้นแต่บุคคลนั้นได้กระทำการอันขัดต่อกฎหมายเท่านั้น การนำตัวบุคคลใดไปลงโทษโดยประการอื่นย่อมเป็นการมิชอบ

ประการที่สอง บุคคลทุกคนเสมอภาคกันในสายตาของกฎหมาย กล่าวคือ ไม่มีบุคคลใดอยู่เหนือกฎหมายหรืออภิสิทธิ์ใดๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นใคร มีสถานะอย่างไร ย่อมอยู่ภายใต้กฎหมายของแผ่นดิน และอยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรมตามปกติ

ประการที่สาม รัฐธรรมนูญนั้นมิใช่เป็นที่มาแห่งกฎหมาย หากแต่เป็นผลแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย กล่าวคือ การที่บุคคลมีสิทธิ มีเสรีภาพประการต่างๆ นั้นหาใช่เพราะรัฐธรรมนูญยอมรับไม่ หากแต่เพราะมีศาลยุติธรรมยอมรับบังคับให้^๕

แนวคิดของไคซีแม้มุ่งอธิบายหลักนิติธรรมในขอบเขตของประเทศอังกฤษซึ่งเป็นประเทศที่ไม่มีรัฐธรรมนูญเป็นลายลักษณ์อักษรและมีระบบศาลที่เข้มแข็ง แต่พอเข้าใจได้ว่าประเทศที่มีหลักนิติธรรมต้องมีการปกครองโดยกฎหมายอย่างเสมอภาคกัน และศาลเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายเพื่อให้เกิดความยุติธรรม แนวความคิดเช่นนี้จึงแสดงอยู่ในตัวว่ายังมีกฎที่บังคับตัวบทกฎหมายหรือบังคับกฎหมายลักษณะต่างๆ อีกชั้นหนึ่ง จึงหมายถึงประมวลหลักของสิทธิขั้นมูลฐานที่แทรกอยู่ในองค์กรแห่งรัฐซึ่งมีอำนาจและวิธีการอันจะทำให้สิทธิผลเหล่านั้นมีผล ประกอบด้วยหลัก สถาบัน และวิธีการซึ่งมีอยู่ในกฎหมายอันชุมชนรับรองและคุ้มครองประโยชน์ของเอกชน โดยจำกัดขอบเขตอำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ หลักที่ว่านี้ใช้บังคับแก่ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร ตุลาการ และทนายความ จึงเป็นที่รับรองกันว่าเป็นกฎอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการก่อบริการสิทธิขั้นมูลฐานตามกฎหมาย^๖ หรือกล่าวให้กว้างขึ้นว่าเป็นหลักความสูงสุดของกฎหมาย หลักความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย และหลักการรับรองคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมืองที่บุคคล สถาบัน องค์กร หน่วยงานต้องมีความตระหนัก และมีจิตสำนึกในความรับผิดชอบที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย หรือกฎเกณฑ์ที่ได้ร่วมกันสร้างและต่างยอมรับว่า เป็นกฎหมายที่ได้บัญญัติขึ้นโดยความยุติธรรม มิใช่เป็นไปตามอำเภอใจของใครคนใดคนหนึ่ง ตลอดจนมีผลบังคับใช้ต่อทุกคน และทุกองค์กรอย่างเท่าเทียม เสมอภาค และเป็นธรรม^๗

แต่หลักนิติธรรมที่แท้จริงมิได้มุ่งหมายเฉพาะการจำกัดอำนาจรัฐเท่านั้น หากหมายความว่าทั้งรัฐและประชาชน ล้วนแต่ต้องเคารพกฎหมาย ปกติประชาชนคิดว่ารัฐเท่านั้นที่ต้องเคารพกฎหมาย แต่ที่จริงหลักนิติธรรมนั้นไม่ยอมรับทั้งการใช้อำนาจตามอำเภอใจของรัฐ และไม่ยอมรับการปกครอง

^๕ ธานินทร์ ภัยวิเชียร, ๒๕๕๓, *หลักนิติธรรม*, กรุงเทพฯ, บริษัทชวนพิมพ์ ๕๐ จำกัด, หน้า ๑ - ๓

^๖ จิตติ ดิงศภัทย์, ๒๕๔๘, *หลักวิชาชีพนักกฎหมาย*, พิมพ์ครั้งที่ ๙, โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า ๘๕

^๗ หลักการและเหตุผล โครงการอบรมหลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” (นธป.) รุ่นที่ ๔

โดยฝูงชน (mob rule) ที่เรียกว่า อนาธิปไตย (Anarchy) เพราะฉะนั้นการเคารพกฎหมายโดยรัฐและประชาชนนำมาซึ่งความสุจริต ความสงบ และความมั่นคงของสังคมประชาธิปไตย^๘ ยิ่งกว่านั้นหลักนิติธรรมยังสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจและการลงทุน ซึ่งปรากฏว่าธนาคารโลก (World Bank Institute) ได้จัดระบบชี้วัดธรรมาภิบาลของนานาประเทศ มีองค์ประกอบหกประการ และองค์ประกอบประการที่ห้า คือ หลักนิติธรรม โดยสิ่งที่สถาบันธนาคารโลกใช้ในการประเมินหลักนิติธรรม คือ การบังคับตามสัญญา ดูว่าระหว่างเอกชนด้วยกัน การทำสัญญานั้นได้รับความเชื่อถือหรือไม่ การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา การปฏิบัติตามคำพิพากษาหรืออนุญาโตตุลาการ จะเห็นได้ว่าสถาบันธนาคารโลกไม่ได้ประเมินจากภาครัฐเท่านั้น ยังประเมินภาคเอกชนด้วย คนไทยด้วยกันเองเคารพสัญญาที่ทำหรือไม่ คนไทยเคารพสัญญาที่ทำกับชาวต่างชาติหรือไม่ ตลอดจนรัฐบาลไทยเคารพสัญญาที่ทำขึ้นกับเอกชนหรือไม่ อันต่อไปที่พิจารณาคือ การหนีภาษีและการเลี่ยงกฎหมาย การประกอบอาชญากรรมซึ่งไม่ได้ดูรัฐ แต่เป็นสิ่งที่เรียกว่าการกระทำของประชาชนทั้งสิ้น หากยังมีการประกอบอาชญากรรม อาทิ ฆาตกรรม ก็แสดงว่าประชาชนไม่เคารพกฎหมาย ทั้งจากรัฐและคู่กรณีพิพาท มีการแทรกแซงหรือติดสินบนศาลหรือไม่ หากฟ้องรัฐบาลแล้ว เอกชนจะมีโอกาสชนะหรือไม่ ต้องพิจารณาความสามารถของตำรวจในการรักษาความสงบ การคุ้มครองทรัพย์สิน และสุดท้ายคือความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม^๙

สำหรับประเทศไทยนั้น เพิ่งรับแนวคิดของกฎหมายตะวันตกเมื่อมีการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ ๕ ส่วนกฎหมายไทยในสมัยโบราณนั้น ไม่อาจปะปนกับแนวคิดปัจจุบันที่ว่ากฎหมายเกิดจากกระบวนการนิติบัญญัติ (Legislation) ซึ่งตรากฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ในสมัยโบราณกฎหมายคือธรรมะ และถือว่ากฎหมายกับธรรมะเป็นเรื่องเดียวกัน แยกกันไม่ได้ ซึ่งเป็นแนวคิดทำนองเดียวกับความคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law School) ความยุติธรรมตามแนวคิดของกฎหมายไทยก่อนการปฏิรูปกฎหมายจึงเป็นความยุติธรรมตามกฎหมายธรรมชาติสำหรับกฎหมายซึ่งถือเป็นแม่บทอันสำคัญตั้งแต่สมัยต้นกรุงศรีอยุธยาคือ คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ อันมีที่มาจากประเทศอินเดียตามความเชื่อในศาสนาฮินดู โดยไทยรับผ่านมาจากมอญซึ่งนับถือพุทธศาสนา เช่นเดียวกัน^{๑๐} พระมหากษัตริย์ไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาทรงเป็นเช่นเดียวกับกษัตริย์พม่า กัมพูชา และชวา ที่มีความเชื่อร่วมกันในหลักธรรมะ ซึ่งเป็นกฎแห่งธรรมชาติที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้อันว่าด้วยจักรวาล เว้นแต่กฎหมายที่พระมหากษัตริย์ทรงบัญญัติออกใช้เองได้คือพระราชศาสตร์^{๑๑} แม้ต่อมาเมื่อมีการชำระสะสางกฎหมายครั้งใหญ่และประมวลขึ้นเป็นกฎหมายตราสามดวงในตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกก็ยังทรงยืนยันหลักความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายที่ว่า แม้แต่พระมหากษัตริย์ก็ต้องให้ความสำคัญและปฏิบัติตาม ไม่มีพระราชอำนาจที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงบทกฎหมายตามอำเภอใจ เมื่อกฎหมายซึ่งใช้มาแต่โบราณถูกคัดลอกมาผิดเพี้ยน ก็

^๘ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, เสียงสะท้อนจากผู้อ่าน, ใน ธานินทร์ ภัยวิเชียร, **หลักนิติธรรม**, หน้า ๗๓

^๙ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, **เพิ่งอ้าง**, หน้า ๗๕

^{๑๐} แสวง บุญเฉลิมวิภาส, ๒๕๕๒, **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย**, กรุงเทพฯ, วิทยุชุมชน, หน้า ๕๓

^{๑๑} ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะผู้แปล, ๒๕๕๖, ใน เดวิด เค. วย้อจ, **ประวัติศาสตร์ไทยฉบับสังเขป**, กรุงเทพฯ, มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, หน้า ๑๐๙

ชอบที่จะจัดให้มีการชำระสะสางกฎหมายให้กลับสู่ความถูกต้องเหมือนงานสังคายนาพระไตรปิฎก^{๑๒} หลักกฎหมายเหล่านี้มีการใช้เรื่อยมาจนถึงเวลาที่รับเอากฎหมายตะวันตกเข้ามา ในเรื่องการใช้กฎหมายของศาลในยุคก่อนการจัดทำประมวลกฎหมายนี้ พระยามานวราชเสวีให้ความเห็นว่า ศาลใช้กฎหมายตราสามดวงเป็นกฎหมายบ้านเมือง (Positive Law) ถ้าไม่มีกฎหมายบ้านเมือง ก็ใช้ธรรมเนียมประเพณีหรือกฎหมายทั่วไป เรียกว่า Uniform Law เรามีกฎหมายที่สมบูรณ์ ในกรมฯ (หมายถึงพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์) ท่านอ่าน เขียน และจำได้หมด ท่านศึกษาแล้วเห็นว่า กฎหมายไทยนี้ใช้ได้ แต่มันเป็นคอมมอนลอว์^{๑๓} จึงเห็นได้ว่าในส่วนของหลักนิติธรรมตามกฎหมายไทยนั้นมียุ่มาตั้งแต่โบราณ แม้จะไม่สมบูรณ์เป็นหลักนิติธรรมดังเช่นในปัจจุบัน แต่ก็ได้รับการพัฒนาต่อเนืองมาโดยตลอด

ในส่วนของอำนาจตุลาการซึ่งมีการปฏิรูปครั้งแรกสมัยอยุธยา ในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ต่อมาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ การปฏิรูปศาลไทยครั้งที่ ๒ ได้เริ่มขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ในขณะนั้นเป็นยุคล่าอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก นายโรลิ่ง ยัคแมงส์ ที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ได้ทูลเกล้าฯ ถวายคำแนะนำว่าวิธีที่ดีที่สุดในการรักษาเอกราชของสยาม คือ การเร่งทำการปฏิรูป ๓ ทาง คือ ปฏิรูปการนิติบัญญัติ ปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดิน และปฏิรูปการศาลและการยุติธรรม^{๑๔} สำหรับสาเหตุสำคัญที่ต้องมีการปฏิรูปการศาลก็เพราะเกิดวิกฤติด้านการศาลขึ้น ๖ ประการ ได้แก่ (๑) วิกฤติการณ์เรื่องระบบศาลและเขตอำนาจศาลที่เป็นระบบดั้งเดิมมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ซึ่งมีถึง ๑๔ ศาล ขึ้นอยู่กับกระทรวงต่างๆ กัน (๒) วิกฤติการณ์ด้านการพิจารณาความ ที่เดิมศาลใช้กฎหมายวิธีสบัญญัติ ๕ ฉบับ ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ประกอบด้วยกฎหมายลักษณะพยาน กฎหมายลักษณะรับฟ้อง กฎหมายลักษณะพิสูจน์ คำนำ ลุยเพลิง กฎหมายลักษณะตระลาการ และพระธรรมนูญศาล (๓) วิกฤติการณ์ความล่าช้าในการพิจารณาคดี (๔) วิกฤติการณ์ความทุจริตของคู่ความและผู้พิพากษาศาลาการ (๕) วิกฤติการณ์เรื่องความอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี และ (๖) วิกฤติการณ์เรื่องเอกราชทางการศาล เป็นกรณีสืบเนื่องมาจากชาวตะวันตกไม่เชื่อถือในระบบศาลไทย และประเทศไทยต้องยอมให้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตแก่ชาวต่างชาติ แต่ที่สุดของเหตุผล ซึ่งจะต้องปฏิรูปการศาลนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าทรงแถลงพระบรมราชาธิบายให้เห็นภาพรวมของวิกฤติการณ์ศาลไว้ว่า “...การในกรมยุติธรรมทั้งปวงซึ่งแยกไปเป็นหลายกรมนั้น จึงได้ซุกซอมเสื่อมชามมาช้านานพันกำลังที่จะแก้ไขให้ดีขึ้นในแบบเดิมนี่ได้ จึงเป็นการจำเป็นที่จะต้องแก้ไขเปลี่ยนรูปของกระทรวงยุติธรรมนี้ใหม่ ให้เป็นทางอันคิดครวญเตียวตลอดเรื่อง ไม่เปนแต่คิดปุยาแก้ไขครั้งหนึ่งครวญหนึ่ง การตำแหน่งยุติธรรมในเมืองไทยนี้ เปรียบเหมือนเรือกำปั่นที่ถูกพริ้งและปลวกกินผุโทรมทั้งลำ แต่ก่อนทำมานั้นเหมือนรั้วแห่งใดก็เข้าไม้ตามอุตุยาแต่เฉพาะที่ตรงรั้วนั้น ที่อื่นก็โทรมลงไปอีก ครั้นช้านานเข้าก็ยิ่งชำรุดหนักลงทั้งลำ เปนเวลาสมควรจะต้องตั้งกงขึ้นกระดานใหม่ ให้เปนของมันคงถาวรสืบไป

^{๑๒} แสวง บุญเฉลิมวิภาส, เฟิงอ้าง, หน้า ๑๒๐

^{๑๓} ภาควิชานิติศึกษาทางสังคม ปรัชญา และประวัติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๗, **บันทึกคำสัมภาษณ์พระยามานวราชเสวี (ปลอด วิเชียร ณ สงขลา)**, กรุงเทพฯ, วิทยุชน, หน้า ๗๙

^{๑๔} กิตติศักดิ์ ปรกติ, ๒๕๔๖, **การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป**, กรุงเทพฯ วิทยุชน, หน้า ๘๙ - ๙๐

แลเปนการสำคัญยิ่งใหญ่ที่ต้องรับจัดการโดยเร็ว หากไม่ก็จะต้องจมลง ด้วยยุบไปเหมือนเรือกำปั่นที่ชำรุดเหลือที่จะเยียวาจต้องจมลงฉนั้น...”^{๑๕}

และด้วยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดระเบียบศาลเสียใหม่ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แยกอำนาจตุลาการเป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร แต่ก็ยังเชื่อมโยงงานยุติธรรมทั้งหมดไว้ด้วยกัน จัดให้มีการตรวจชำระกฎหมายวิธีพิจารณาความ จัดทำประมวลกฎหมายโดยเริ่มจากประมวลกฎหมายอาญา และจัดระบบการบังคับคดีและการลงโทษให้สอดคล้องกับหลักยุติธรรมและหลักมนุษยธรรม เลิกโทษเขียนและทวนเป็นโทษจำ เลิกระบบจารีตนครบาล จัดตั้งโรงเรียนกฎหมาย ปรับปรุงกำลังคน เพิ่มเงินเดือนผู้พิพากษา แก้ปัญหาทุจริตของผู้พิพากษาตุลาการ ทั้งหมดนี้โดยมีการจัดตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้นเป็นแกนกลางผู้ดูแลกิจการงานการยุติธรรมทั้งปวง^{๑๖}

ร. แลงกาต์ เห็นว่า ศาลซึ่งตั้งขึ้นใหม่ตามประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรม ร.ศ.๑๑๐ (วันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๔๓๔) มิได้เป็นศาลที่ฝังตัวมัดแต่ดำเนินตามแบบโบราณดั่งเช่นศาลลูกขุน ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาความในศาลเหล่านี้โดยมากเป็นนักนิติศาสตร์ซึ่งได้รับการศึกษามาจากยุโรป ฉะนั้นจึงย่อมมีความใฝ่ใจอย่างรุนแรงในอันที่จะนำเอาความคิดความเห็นในเชิงกฎหมายอย่างปัจจุบันที่เป็นอยู่ในยุโรปเข้ามาสู่ในกฎหมายไทย ด้วยเหตุนี้บรรดาศาลที่ตั้งขึ้นใหม่จึงไม่ค่อยจะเคร่งครัดต่อการดำเนินตามบทบัญญัติของกฎหมายในเมื่อเห็นว่าออกจะมีลักษณะเก่าแก่พื้นสมัย และมักจะตีความบทกฎหมายเก่าๆ ไปตามแนวความคิดเห็นอย่างใหม่^{๑๗} และแม้ว่าในระยะเริ่มต้นของการปฏิรูประบบศาลและการยุติธรรม หลักการแบ่งแยกอำนาจยังไม่เป็นที่รู้จักกันในประเทศไทย แต่หลักอิสรภาพตุลาการก็เป็นอุดมคติสำคัญข้อหนึ่งของการปฏิรูประบบศาลและการยุติธรรมมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ดังปรากฏในพระราชปรารภในหรีฎบัตรเรื่องที่ดินทรงพระราชดำริสร้างศาลหลวงว่า

“...ในการทั้งปวงนี้ การยุติธรรมอันเดียวเปนการที่สำคัญยิ่งใหญ่เปนหลักเปนประธานการชำระตัดสินความทุกโรงศาล เปนเครื่องประกอบรักษาให้ความยุติธรรมเปนไป ถ้าจัดได้ดีขึ้นเพียงใด ประโยชน์ความสุขของราษฎรก็จะเจริญวิ้งขึ้นเท่านั้น... ทรงพระราชดำริเห็นว่า การอย่างธรรมเนียมพิจารณาตัดสินความมากมายหลายศาล หลายกระทรวง แลผู้มีอำนาจต่างๆ ทั้งปวงบังคับบัญชาว่ากล่าวเอาเองแทบจะทุกกระทรวง พนักงานลับสนปะปนกับราชการอื่นๆ นั้นเปนเครื่องกีดกั้นให้การยุติธรรมเกิดยาก จำเปนจะต้องจัดรวมเข้าให้เปนแห่งเดียวกันแลจัดให้ผู้พิพากษาผู้พิจารณามีหน้าที่พนักงานแต่ที่จะทนบำรุงรักษายุติธรรมอยู่ฝ่ายเดียว มิให้เกี่ยวในราชการอื่นๆ ได้ ตัดเหตุที่เปนช่องของการที่ไม่เปนธรรม แลเพิ่มเติมเปิดช่องโอกาสของการที่จะให้เจริญในทางยุติธรรมทุกอย่างที่คิดเห็นได้ ฯลฯ”^{๑๘}

^{๑๕} นิกร ทัสโลว์, ๒๕๔๙, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระบิดาแห่งกฎหมายไทย, นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, กรุงเทพฯ, หน้า ๑๒๙ - ๑๓๘

^{๑๖} กิตติศักดิ์ ปรกติ, เฟิงอ้าง, หน้า ๙๔ - ๙๕

^{๑๗} ร. แลงกาต์, ๒๕๕๓, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, ชาวนิวทรี เกษตรศิริ และคณะ บรรณาธิการ, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ, หน้า ๑๘๔

^{๑๘} กิตติศักดิ์ ปรกติ, เฟิงอ้าง, หน้า ๙๙ - ๑๐๐

อนึ่ง สมควรกล่าวไว้ด้วยว่า สารานุกรมทางประวัติศาสตร์อันมีชื่อของชาวตะวันตกบันทึกไว้ว่า

“ปี ค.ศ. ๑๘๖๘ - ๑๙๑๐ พระเจ้าแผ่นดินมหาจุฬาลงกรณ์ ได้ทรงเป็นผู้นำผู้นำราชอาณาจักรสยามด้วยพระปรีชาสามารถผ่านพ้นความยุ่งยากหลายประการ ในขณะที่มีความกดดันจากอังกฤษและฝรั่งเศส...

พระเจ้าแผ่นดินที่มีความคิดก้าวหน้า ได้สร้างกองทัพเรือและกองทัพบกที่ทันสมัยขึ้น ได้สร้างทางรถไฟเพื่อเชื่อมต่อการคมนาคมทั่วประเทศ สร้างเรือกลไฟและเปลี่ยนแปลงราชอาณาจักรให้เป็นสมัยใหม่ในทุกๆ ด้านตามแบบอย่างของยุโรป แม้จะไม่มีรัฐธรรมนูญ ไม่มีระบบผู้แทนราษฎร ประเทศสยามก็เป็นประเทศที่มีการปกครองที่ดีที่สุดประเทศหนึ่งของโลก ทั้งนี้เนื่องจากว่าพระมหากษัตริย์ของประเทศ ได้ปฏิบัติตามอุดมคติ ความรับผิดชอบของพระมหากษัตริย์แบบเอเชียตะวันออกอย่างสมบูรณ์...”^{๑๙}

รากฐานของศาลยุติธรรมยุคใหม่จึงเป็นไปตามแนวคิดตะวันตก ในขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาจารีตประเพณีที่ยังมีความเหมาะสมกับสภาพของสังคมไทยไว้ อันเป็นการสอดคล้องกับหลักนิติธรรมสากล และเพื่อยืนยันให้เห็นว่าศาลยุติธรรมได้สืบทอดแนวคิดดังกล่าว ประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ ซึ่งประกาศใช้มาตั้งแต่ปี ๒๕๒๙ หมวด ๑ อุดมการณ์ของผู้พิพากษา ข้อ ๑ กำหนดหลักในการประกอบวิชาชีพของผู้พิพากษาไว้ว่า “หน้าที่สำคัญของผู้พิพากษา คือ การประสาทความยุติธรรมแก่ผู้มีอรรถคดี ซึ่งจักต้องปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต เทียงธรรม ถูกต้องตามกฎหมาย และนิติประเพณี ทั้งจักต้องแสดงให้เห็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชนด้วยว่าตนปฏิบัติเช่นนี้อย่างเคร่งครัดครบถ้วน เพื่อการนี้ผู้พิพากษายกต้องยึดมั่นในความเป็นอิสระของตนและเทิดทูนไว้ซึ่งเกียรติศักดิ์แห่งสถาบันตุลาการ” เป็นการส่งเสริมหลักนิติธรรมในข้อที่ว่าด้วยเรื่องความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษา ซึ่งนอกจากหมายถึงความเป็นอิสระไม่ถูกแทรกแซงจากฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ หรือแม้กระทั่งฝ่ายตุลาการเองแล้ว^{๒๐} ผู้พิพากษาจะต้องมีความเป็นอิสระจากใจตนเองด้วย คือต้องมีความเป็นกลาง ไม่มีอคติในการปฏิบัติหน้าที่ หลักการข้อนี้สอดคล้องกับหลักกฎหมายเดิมคือกฎหมายตราสามดวง ส่วนที่ ๓ ว่าด้วยหลักอรรถคดี ที่วางหลักว่าจะต้องพิจารณาตัดสินอรรถคดีด้วยความเที่ยงธรรม ปราศจากความลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอันเกิดจากอคติ ๔ ประการ ได้แก่ ฉันทาคติ คือ ลำเอียงเพราะรักชอบ เห็นแก่อำมิสลินบน โทสาคติ คือ ลำเอียงเพราะโกรธ ภัยาคติ คือ ลำเอียงเพราะกลัว โมหาคติ คือ ลำเอียงเพราะหลง^{๒๑}

^{๑๙} Karl Ploetz, Auszug aus der Geschichte, 26 Aufl 1960, S 971, ใน แสง บุญเฉลิมวิภาส, อ้างแล้ว, น.๑๕๖

^{๒๐} พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๓๓๓ คุ้มครองความเป็นอิสระจากการแทรกแซงของฝ่ายตุลาการเองด้วยการห้ามประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเรียกคืนสำนวนหรือโอนสำนวนคดีซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบขององค์คณะผู้พิพากษาใด เว้นแต่เป็นกรณีที่จะกระทบกระเทือนต่อความยุติธรรมในการพิจารณาหรือพิพากษาคดีของศาลนั้น

^{๒๑} กำชัย จงจักรพันธ์, หลักนิติธรรม, ใน รวมบทความยุติธรรมสำหรับผู้พิพากษา, สำนักประธานศาลฎีกา, หน้า ๔๓

การวิพากษ์วิจารณ์ศาลโดยสุจริตย่อมทำได้

ศาลยุติธรรมมีความเป็นมายาวนาน มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับระบบกฎหมายของตะวันตกมานานกว่า ๑๐๐ ปี นิติวิธีที่ผู้พิพากษาศาลยุติธรรมใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปโดยสอดคล้องกับระบบกฎหมายที่เป็นสากล และการปรับปรุงระบบศาลและการยุติธรรมในสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ไทยได้รับเอกราชทางการศาลจากประเทศตะวันตก ย่อมเป็นข้อพิสูจน์เป็นที่ประจักษ์ว่าศาลยุติธรรมไทยได้ประกาศรับรองหลักนิติธรรมมาตั้งแต่นั้น จึงได้รับการยอมรับจากชาติมหาอำนาจเหล่านั้น และในอดีตที่ผ่านมาศาลยุติธรรมยอมรับการวิพากษ์วิจารณ์คำพิพากษาและการปฏิบัติงานของศาลทำนองเดียวกับประเทศเสรีประชาธิปไตยทั้งหลายซึ่งเห็นกันว่าการแสดงความเห็นและวิพากษ์วิจารณ์เป็นวัฒนธรรมของระบอบประชาธิปไตยที่ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง คำพิพากษาของศาลซึ่งชี้ขาดข้อพิพาทซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์และคุณค่าของสังคมย่อมสามารถวิพากษ์วิจารณ์ได้ และถือว่าการวิพากษ์วิจารณ์คำพิพากษาเป็นการตรวจสอบการทำงานของศาลในทางหนึ่ง จึงถือเป็นสิทธิโดยชอบธรรมของประชาชนโดยทั่วไป

อย่างไรก็ดี ศาลยุติธรรมเป็นผู้ใช้อำนาจสูงสุดของกฎหมาย (The Supremacy of the Law) การตัดสินชี้ขาดข้อพิพาทย่อมมีผู้เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในผลของคำพิพากษา แต่การแสดงความเห็นหรือความเห็นโดยประสงค์ให้มีอิทธิพลเหนือความรู้สึกของประชาชน หรือเหนือศาล หรือเหนือคู่ความหรือเหนือพยานแห่งคดีซึ่งพอเห็นได้ว่าจะทำให้การพิจารณาคดีเสียความยุติธรรมไป เช่น การแสดงผิดจากข้อเท็จจริงแห่งคดี การรายงานหรือย่อเรื่องหรือวิพากษ์ซึ่งกระบวนพิจารณาแห่งคดีอย่างไม่เป็นกลางและไม่ถูกต้อง การวิพากษ์โดยไม่เป็นธรรมซึ่งการดำเนินคดีของคู่ความ หรือคำพยานหลักฐาน หรือนิสัยความประพฤติของคู่ความหรือพยาน รวมทั้งการแถลงข้อความอันเป็นการเสื่อมเสียต่อชื่อเสียงของคู่ความหรือพยานแม้ว่าข้อความเหล่านั้นจะเป็นความจริง หรือเป็นการชักจูงให้เกิดมีคำพยานเท็จ เหล่านี้อาจเป็นความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๓๒ ซึ่งศาลอาจลงโทษจำคุกได้ไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินห้าร้อยบาท ตามมาตรา ๓๓ ส่วนการใช้ภาษาที่รุนแรง มีลักษณะเป็นการทำทนาย ไม่เคารพศาล เสียดสี หรือดูหมิ่นการใช้อำนาจศาลหรือผู้พิพากษาเป็นรายบุคคล หรือดูหมิ่นศาลหรือผู้พิพากษาในการพิจารณาคดี ก็อาจมีความผิดฐานดูหมิ่นศาลหรือผู้พิพากษาในการพิจารณาหรือพิพากษาคดี ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๙๘ ซึ่งต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงเจ็ดปี หรือปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงหนึ่งหมื่นสี่พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เมื่อมีการกระทำที่เป็นการละเมิดอำนาจศาลนั้น ศาลมีอำนาจที่จะดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งส่วนหนึ่ง แต่ไม่เป็นการลบหลู่ความผิดในทางอาญา ทำนองเดียวกับของประเทศเยอรมัน^{๒๒} การวิพากษ์วิจารณ์ที่ยอมรับได้จึงต้องไม่ใช่การกระทำดังที่กล่าวมา ซึ่งมีข้อควรคำนึงว่า เมื่อเป็นการวิพากษ์วิจารณ์เพราะมีความเห็นที่แตกต่างแล้ว ผู้วิจารณ์ก็ควรให้ความเคารพต่อความเห็นของผู้อื่น รวมถึงผู้พิพากษาด้วย

^{๒๒} จิตติ ดิงศภัทย์, ๒๕๓๖, กฎหมายอาญา ภาค ๒ ตอน ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๖, น.๑๕๐๐

กระนั้น แม้มีกฎหมายให้อำนาจศาลลงโทษผู้กระทำผิดดังที่กล่าวมาก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ผู้พิพากษาศาลยุติธรรมมิได้ใช้อำนาจดังกล่าวเพื่อป้องกันมิให้ถูกวิพากษ์วิจารณ์แต่อย่างใด หากนำมาใช้อย่างจำกัดเพียงเท่าที่จำเป็นเท่านั้นเพื่อความสงบเรียบร้อยในการพิจารณาพิพากษาคดีเท่านั้น ทั้งนี้ความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลนั้น ศาลมีอำนาจไต่สวนพยานหลักฐานได้เอง และการละเมิดอำนาจศาลกระทำต่อหน้าศาล ข้อเท็จจริงอันเป็นความผิดย่อมปรากฏชัดแจ้งให้ศาลเห็นอยู่แล้ว ศาลย่อมลงโทษได้ทันทีโดยไม่ต้องมีการไต่สวน^{๒๓} แต่หากมิได้เกิดขึ้นต่อหน้าศาล ศาลต้องไต่สวนหาความจริงก่อนมีคำสั่ง^{๒๔} ที่สำคัญประมวลจริยธรรมตุลาการข้อ ๕ วรรคท้าย บัญญัติว่า บทบัญญัติว่าด้วยเรื่องละเมิดอำนาจศาล พึงใช้ด้วยความระมัดระวังและไม่ลุแก่วิกลจริต และตามระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยการนั่งพิจารณาและพิพากษาคดีของผู้รับผิดชอบราชการศาล พ.ศ.๒๕๔๔ บัญญัติให้ผู้รับผิดชอบราชการศาล ได้แก่ ประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษาศาลภาค และผู้พิพากษาหัวหน้าศาล มีอำนาจหน้าที่เป็นองค์คณะนั่งพิจารณาและมีคำสั่งเกี่ยวกับการกระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลที่อยู่ในความรับผิดชอบ เพื่อเป็นหลักประกันว่าจะไม่มีการใช้อำนาจดังกล่าวโดยลุแก่วิกลจริต

ส่วนความผิดฐานดูหมิ่นศาลหรือผู้พิพากษามาตามประมวลกฎหมายอาญาก็มีคำพิพากษาศาลฎีกาไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่กล่าวหาผู้พิพากษาว่าประตนไม่เหมาะสม หรือกล่าวหาว่าศาลตัดสินไม่ยุติธรรม แต่สำหรับการกล่าวหาต่อศาลในข้อหลังนี้ หากเป็นการกล่าวในการพิจารณาคดีเมื่อศาลถามหรือกล่าวในอุทธรณ์หรือฎีกาว่าศาลตัดสินไม่ต้องด้วยความยุติธรรม ศาลฎีกาเห็นว่าไม่เป็นความผิดฐานนี้^{๒๕} ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของนักกฎหมายยิ่งใหญ่ผู้หนึ่ง คือ ลอร์ดเดนนิ่ง (Lord Denning) อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ของอังกฤษ ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้พิพากษาที่ยิ่งใหญ่แห่งศตวรรษที่ ๒๐ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

“ประชาชนควรจะวิพากษ์วิจารณ์ศาลได้เสมอ ไม่ว่าจะเป็ศาลใด เพราะในกระบวนการยุติธรรมนั้น ประชาชนมีสิทธิตรวจสอบได้ว่า ศาลได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนโดยถูกต้องหรือไม่...

...ทุกคนมีสิทธิทั้งในรัฐสภาและนอกรัฐสภา ในหนังสือพิมพ์หรือทางวิทยุกระจายเสียงที่จะออกความเห็นอย่างเป็นธรรมในเรื่องที่เกี่ยวกับสาธารณประโยชน์ ซึ่งผู้แสดงความคิดเห็นอาจทำได้เต็มที่เกี่ยวกับศาลยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็เรื่องที่เห็นว่า ผู้พิพากษาเข้าใจผิด หรือศาลพิพากษาผิดพลาด ไม่ว่าจะเรื่องนั้นจะมีการอุทธรณ์หรือฎีกาหรือไม่ เราเพียงแต่ร้องขอให้ผู้วิพากษ์วิจารณ์พึงตระหนักด้วยว่า เราเป็นศาล เราไม่อาจจะตอบโต้ข้อวิพากษ์วิจารณ์ของท่านได้ ยิ่งเป็เรื่องความขัดแย้งทางการเมืองด้วยแล้ว เรายังไม่อาจตอบโต้ได้เลย เราได้แต่เพียงถือว่าเราได้กระทำหน้าที่ของเราโดยชอบแล้วเท่านั้น...”^{๒๖}

^{๒๓} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๕๙/๒๕๕๖

^{๒๔} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๕๙/๒๕๕๖ และ ๑๖๐๔/๒๕๑๑

^{๒๕} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๘๓๓/๒๕๑๔ และ ๔๐๒/๒๕๔๖

^{๒๖} ธานินทร์ ภัยวิเชียร, การปรับปรุงศาลยุติธรรม, หน้า ๔๙

ดังได้กล่าวไว้ข้างต้นว่าสังคมปัจจุบันมีความขัดแย้งกันรุนแรง ผู้แสดงความคิดเห็นจำนวนมากน้อยกล่าววิพากษ์วิจารณ์โดยปราศจากขอบเขต กล่าวกระทบกระเทียบเปรียบเปรย ก้าวร้าว หยาบคาย มีการขัดจูงแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่เป็นคดีทั้งก่อน ในระหว่าง และเมื่อเสร็จสิ้นการพิจารณาคดีต่อศาล ซึ่งกรณีรวมทั้งสื่อสารมวลชนซึ่งนำเสนอข้อมูลโดยมิได้มีการกลั่นกรอง เป็นเหตุให้ผู้ที่ได้ทราบข้อมูลข่าวสารดังกล่าวเชื่อในข้อเท็จจริงที่ได้ทราบ เมื่อศาลมีคำพิพากษาไม่ตรงกับที่ตนเชื่อก็แสดงออกถึงความไม่เชื่อถือในคำพิพากษารวมตลอดไปจนถึงระบบศาลทั้งหมด ทั้งที่มิได้เห็นข้อเท็จจริงที่ปรากฏในสำนวนความ และมีได้อ่านคำวินิจฉัยของศาลว่าประกอบไปด้วยเหตุผลหรือไม่เพียงใด เช่น ในคดีที่อาจารย์มหาวิทยาลัยผู้หนึ่งทำร้ายภริยาถึงแก่ความตาย ข้อความในข่าวที่ปรากฏทางหนังสือพิมพ์ เป็นการกล่าวว่าจำเลยฆ่าภริยาซึ่งเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๘ มีระวางโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกตั้งแต่สิบห้าปีถึงยี่สิบปี แต่ในสำนวนที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ยื่นฟ้องต่อศาลนั้นเป็นการฟ้องว่าจำเลยกระทำความผิดฐานทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย ซึ่งมีระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามปีถึงสิบห้าปี หรือในคดีที่คนต่างด้าว ๒ คน ตกเป็นผู้ต้องหาว่าฆ่านักท่องเที่ยวชาวอังกฤษ ๒ คน และข่มขืนผู้ตายคนหนึ่งที่เป็นหญิงที่เกาะแห่งหนึ่งในภาคใต้ เมื่อเริ่มต้นคดีในชั้นสอบสวน ก็มีข่าวแพร่หลายทั่วไปว่าเจ้าพนักงานตำรวจทำร้ายผู้ต้องหาทั้งสองให้รับสารภาพ การจัดเก็บพยานหลักฐานที่เกิดเหตุเชื่อถือไม่ได้ และตั้งธงไว้ว่าศาลต้องพิพากษายกฟ้อง แต่เมื่อศาลพิพากษาลงโทษจำเลยก็มีผู้วิพากษ์วิจารณ์เพียงแต่ผลของคดีโดยไม่ได้อ่านข้อความในคำพิพากษาซึ่งมีจำนวนถึง ๖๓ หน้า ในคดีที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษาให้ยึดทรัพย์อดีตนายกรัฐมนตรีนายหนึ่ง มีข่าวลือว่ามีการจ่ายเงินสินบนให้แก่ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะเป็นเงินถึง ๕,๐๐๐ ล้านบาท ทั้งมีการวิพากษ์วิจารณ์คำพิพากษาไปโดยคลาดเคลื่อนจนโฆษกศาลยุติธรรมต้องชี้แจงเรื่องดังกล่าวต่อสื่อมวลชน และในเรื่องดังกล่าวยังมีผู้ที่ไม่พอใจผลคำพิพากษาร้องขอต่อประธานวุฒิสภาให้ถอดถอนผู้พิพากษา ๘ ท่านใน ๙ ท่าน ที่เป็นองค์คณะในคดีดังกล่าวนี้ออกจากตำแหน่ง และกล่าวหาต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ แม้ว่าในท้ายที่สุดคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมิมีมติไม่รับคำกล่าวหาไว้พิจารณาเพราะยังฟังมิได้ว่าการกระทำตามข้อกล่าวหาเป็นความผิด เรื่องดังกล่าวนี้ศาสตราจารย์ธานินทร์ กรัยวิเชียร เห็นว่าเป็นการคุกคามความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของศาลซึ่งไม่เคยปรากฏในประวัติศาสตร์ศาลไทยมาก่อน^{๒๗} อีกคดีหนึ่งที่ศาลฎีกามีคำพิพากษาคดีที่มีกลุ่มบุคคลซึ่งมีความคิดเห็นแตกต่างจากรัฐบาลกระทำความผิดวางเพลิงเผาศาลากลางจังหวัดอุบลราชธานี ก็มีการวิพากษ์วิจารณ์ว่าศาลฎีกาพิพากษาลงโทษรุนแรงถึงประหารชีวิต ทั้งที่ไม่เป็นความจริง^{๒๘} และเมื่อไม่นานมานี้ เมื่อศาลชั้นต้นแห่งหนึ่งมีคำพิพากษาจำคุกจำเลยซึ่งเคยเป็นพลทหารในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็มีกระแสข่าวในสังคมสื่อออนไลน์ว่า ศาลมีคำพิพากษาจำคุกทั้งที่

^{๒๗} ธานินทร์ กรัยวิเชียร, การปรับปรุงศาลยุติธรรม, อ่างแล้ว, หน้า ๗

^{๒๘} สำนักข่าวอิสรา, ๒๕๕๘, โฆษกศาลยุติธรรมยืนยันไม่มีคำพิพากษาประหารชีวิต 'แกนนำแดง' คดีเผาศาลากลาง, http://www.isranews.org/isranews-short-news/item/43461-%E0%B8%B7news02_43461.html

จำเลยสักไม้เพียงแผ่นเดียวเพื่อนำไปซ่อมบ้าน จนโฆษกศาลยุติธรรมต้องออกมาชี้แจงข้อเท็จจริงที่ปรากฏในสำนวนว่า มิได้เป็นดั่งที่มีการวิพากษ์วิจารณ์กัน^{๒๙}

ปรากฏการณ์ที่โฆษกศาลยุติธรรมต้องชี้แจงเรื่องราวดังที่กล่าวมาพอเป็นตัวอย่างนี้ เป็นเรื่องที่น่าวิตกกังวลยิ่งนัก เพราะโดยสภาพของคำพิพากษาของศาลต้องประกอบไปด้วยข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีเหตุผลแห่งคำวินิจฉัยปรากฏอยู่ด้วยเสมอ^{๓๐} การอธิบายหรือโต้ตอบผู้วิพากษ์วิจารณ์จะขัดแย้งกับคำกล่าวของลอร์ดเดนนิงที่ยกขึ้นกล่าวไว้ข้างต้น แต่การไม่อธิบายชี้แจงให้เห็นความจริงก็ดูจะยิ่งทำให้ความเชื่อมั่นต่อศาลยุติธรรมทั้งหมดถูกสั่นคลอน

บทสรุป

การวิพากษ์วิจารณ์แสดงความคิดเห็นเป็นสิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย แต่การกระทำเช่นว่านี้ต้องเป็นไปตามวิถีทางที่ชอบ ประกอบไปด้วยความสุจริต และไม่เป็นการล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น การวิพากษ์วิจารณ์ศาลยุติธรรมหรือผู้พิพากษาศาลยุติธรรมโดยปราศจากเหตุผล ไม่สุจริต หรือมีอคติในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ย่อมกระทบต่อหลักนิติธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และในเรื่องของการคุ้มครองหลักนิติธรรมนี้ แม้ว่าจะมีการนำหลักนิติธรรมมาบัญญัติรับรองในรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ก็เป็นแต่เพียงข้อยืนยันว่าหลักนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งและจักต้องได้รับการปฏิบัติตามเท่านั้น แต่หลักนิติธรรมจะดำรงความศักดิ์สิทธิ์ได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับผู้ใช้อำนาจรัฐทุกฝ่ายและประชาชนทุกคน ที่จะต้องพยายามเรียนรู้และจะต้องตระหนักถึงความสำคัญแห่งหลักนิติธรรมและนำไปปฏิบัติตามด้วยจิตศรัทธาแน่วแน่และมั่นคง^{๓๑} การทำลายหลักนิติธรรมไม่ว่าจะโดยผู้ใช้อำนาจรัฐเองหรือโดยประชาชนย่อมเป็นการทำลายรากเหง้าของสังคมให้พังทลายลง ดังที่ลอร์ดเดนนิงกล่าวไว้ในคำพิพากษาคดีเรื่องละเมิดอำนาจศาลเรื่องหนึ่ง ซึ่งมีนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในเวลส์ ไปร้องตะโกนคำขวัญ ร้องเพลง และแจกใบปลิวในศาลสูงแห่งหนึ่งในนครลอนดอนเพื่อประท้วงเรื่องที่ศาลเวลส์ถูกสั่งให้ใช้ภาษาอังกฤษในการพิจารณาคดี ตอนหนึ่งว่า “...นักศึกษาอยากจะทำอะไรก็เชิญแสดงตามศรัทธา นักศึกษาอยากจะทำอะไรก็เชิญคัดค้าน แต่เขาต้องทำตามวิถีทางที่ชอบด้วยกฎหมาย มิใช่ตามวิถีทางมิชอบด้วยกฎหมาย ถ้าเขาละเมิดต่อการอำนวยยุติธรรมในพื้นที่แผ่นดินแห่งนี้... ได้ชื่อว่าเขาละเมิดต่อรากเหง้าของตัวเองและเขาได้รู้สิ่งที่คุ้มครองเขาเหล่านั้นให้พังลงด้วย การรักษาไว้ซึ่งกฎหมายและความสงบเรียบร้อยนี้แหละที่เขาเหล่านั้นได้รับเอกลิทธิ ได้เป็นนักศึกษา ได้เล่าเรียน และได้อยู่ด้วยความสงบสุข...”^{๓๒}

^{๒๙} ผู้จัดการ online, ๒๕๕๙, โฆษกศาลแจงคดีจำคุกอดีตพลทหาร ชี้ลักทรัพย์ 9 รายการ ไม่ใช่สักไม้แผ่นเดียว, <http://www.manager.co.th/Crime/ViewNews.aspx?NewsID=9590000014680>

^{๓๐} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๔๑ (๔) และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๘๖ (๖)

^{๓๑} ธานินทร์ ภัยวิเชียร, หลักนิติธรรม, อ่างแก้ว, หน้า ๖๐

^{๓๒} จิตติ ดิงศภัทย์, หลักวิชาชีพนักกฎหมาย, อ่างแก้ว, หน้า ๗๙

บรรณานุกรม

๑. กิตติศักดิ์ ปรกติ, **การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป**, กรุงเทพฯ วิทยุชน, พ.ศ. ๒๕๔๖
๒. กำชัย จงจักรพันธ์, **หลักนิติธรรม, ใน รวมบทความยุติธรรมสำหรับผู้พิพากษา**, สำนักประธานศาลฎีกา, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์
๒. จิตติ ติงศภัทย์, **กฎหมายอาญา ภาค ๒ ตอน ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๖**, พ.ศ.๒๕๓๖
๓. จิตติ ติงศภัทย์, **หลักวิชาชีพนักกฎหมาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ.๒๕๔๘
๔. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะผู้แปล, **ใน เดวิด เค. วัลยาจ, ประวัติศาสตร์ไทยฉบับสังเขป**, กรุงเทพฯ, มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, พ.ศ.๒๕๕๖
๕. ชานินทร์ กรัยวิเชียร, **การปรับปรุงศาลยุติธรรม**, กรุงเทพฯ, สำนักประธานศาลฎีกา, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์
๗. ชานินทร์ กรัยวิเชียร, **หลักนิติธรรม**, กรุงเทพฯ, บริษัทชวนพิมพ์ ๕๐ จำกัด, พ.ศ. ๒๕๕๓
๘. นิกธ ทัสโร, **พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระบิดาแห่งกฎหมายไทย**, กรุงเทพฯ, นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, พ.ศ.๒๕๔๙
๙. **ภาควิชานิติศึกษาทางสังคม ปรัชญา และประวัติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, บันทึกคำสัมภาษณ์พระยามานวราชเสวี (ปลอด วิเชียร ณ สงขลา)**, กรุงเทพฯ, วิทยุชน พ.ศ. ๒๕๕๗
๑๐. แสง บุญเฉลิมวิภาส, **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย**, กรุงเทพฯ, วิทยุชน, พ.ศ.๒๕๕๒
๑๑. ร. แลงกาท, **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย**, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ บรรณาธิการ, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ, พ.ศ.๒๕๕๓
๑๒. **ผู้จัดการ online, ๒๕๕๙, โฆษกศาลแจ้งคดีจำคุกอดีตพลทหาร ชี้หลักทรัพย์ 9 รายการ ไม่ใช่หลักไม่แผ่นดินเดียว**, <http://www.manager.co.th/Crime/ViewNews.aspx?NewsID=9590000014680>
๑๓. **สำนักข่าวอิสรา, ๒๕๕๘, โฆษกศาลยุติธรรมยืนยันไม่มีคำพิพากษาประหารชีวิต 'แกนนำแดง' คดีเผาศาลากลาง**, http://www.isranews.org/isranews-short-news/item/43461-%E0%B8%B7news02_43461.html